

Regionální konference ISA

Autor této stručné informace měl možnost se na sklonku roku 1996 zúčastnit dvou z celé série regionálních konferencí, které Mezinárodní sociologická asociace (ISA) ve spolupráci s některými národními sociologickými společnostmi pořádá jako součást příprav Mezinárodního sociologického kongresu (Toronto 1998). Hlavním smyslem konferencí je podnítit iniciativu členských asociací i jednotlivých sociologů v rozvíjení empirické i teoretické sociologie na úrovni odpovídající významným historickým změnám, jež se odehrávají ve světové společnosti i v regionech. Očekává se současně, že tyto aktivity pomohou narušit jistý stereotyp sociologického bádání, vyvolávaný velkou kvantitativní vahou i značným vlivem severoamerické sociologie.

Uvedeným intencím odpovídal charakter *regionálního kolokvia „Budoucnost sociologie ve východní Asii“*, jež se uskutečnilo v listopadu 1996 v korejském Soulu.

Předem připravený sborník obsahoval příspěvky autorů z Korejské republiky, Japonska, Čínské lidové republiky, Tchaj-wanu, Hongkongu. Do diskuse přispěli hosté z USA, Singapuru, Indie a České republiky. Z uvedeného výčtu je zřejmé, že v diskusi dominovali reprezentanti „asijských tygrů“, zemí, procházejících modernizací provázenou ekonomickými úspěchy. Celá konference proběhla ve znamení hledání účinných cest, jimiž by se rychle se vyvíjející východoasijská sociologie (včetně nastupující sociologie kontinentální Číny, zastoupené příspěvky Ma Ronga a Huang Pinga a tradičně vyspělé sociologie japonské, reprezentované vystoupeními Kokichi Shoji, Hashizume Daizabura a Shurijo Yazawy) mohla vyrovnat s tímto prudkým historickým obrátem.

Úvodní vystoupení prof. I. Wallersteina, předsedy ISA, zahájilo klíčový diskurs konference kritickým rozбором eurocentrismu (do kteréhožto pojmu byl zahrnut i dominující vliv severoamerický) v sociologii. Wallerstein na jedné straně obhajoval jisté univerzální přínosy „evropského“ sociologického myšlení, na druhé straně konstatoval jeho dosavadní neschopnost překonat oddělení sociální vědy od filozofie

s vědami humanitními, tj. hledání pravdy od hledání dobra a krásy, vědeckého poznání od sociálně politických řešení, a z toho vyplývající nedostatečnou kritičnost k převládajícímu kapitalistickému sociálně ekonomickému systému. Součástí diskursu se stala i řada vystoupení věnovaných problémům nezbytnosti a forem indigenizace sociologie (Kyong-Dong Kim, Korea, Alatas, Singapur, a řada dalších). Věsměs se v nich konstatovalo selhání marxismu, v němž v minulosti část sociologů hledala oporu při identifikaci problémů národního osvobození a úsilí o překonání zaostalosti a bídy. S jistou skepsí se však většina řečníků vyslovila i k úloze evropské sociologické tradice a k efektům mimořádně silného vlivu americké sociologie v uplynulých dekadách, v nichž nenacházejí dostatečně silné podněty pro řešení specifické situace svých společností. S nadějí byly v několika příspěvcích zmíněny podněty soudobé evropské postmoderní, nebo aspoň netradiční sociologie, zejména pak teorie reflexivní modernizace. Zvláště tak učinil korejský sociolog Han v příspěvku věnovaném rozboru modernizace a vývoji občanské společnosti. Kritice byl podroben sociologický univerzalizmus, včetně snah po konstrukci všeobecných modelů transformací, jimiž východoasijské země procházejí (např. v příspěvku Lui z Hong Kongu).

Za nejvýznamnější zdroje inspirace většína diskutujících považovala orientální školy filozofického a sociologického myšlení, především konfucianismus s jeho pojetím občanské společnosti (Kyong-Dong Kim, Sug-Man Choe a Hein Cho z Koreje). Velký důraz se kladl rovněž na tradice, zkušenosti a sociální psychiku vlastního obyvatelstva. Korejský sociolog Lee, organizátor kolokvia, shrnul podstatu diskuse o těchto otázkách požadavkem, aby sociologie prokázala svou relevanci vůči historii, sociální realitě a současně vůči začlenění regionu do světového systému.

Obdobná *regionální konference „Budování otevřené společnosti a perspektivy sociologie ve východní a střední Evropě“*, jež se konala v září 1996 v Krakově, se od modelu předpokládaného vedením ISA poněkud odlišila. Především věnovala menší pozornost problematice institucionalizace a sebeuvědomění sociologie, za druhé pak při svém soustředění

na věcné společenské procesy odehrávající se v daném regionu ve značné míře využila externí pomoci několika sociologů ze západní Evropy a i ve vystoupeních 'domácích' sociologů regionu zcela samozřejmě navazovala na evropský kontext. Symbolizovalo to potěšitelný fakt, že evropská postkomunistická transformace je již po několik let záležitostí širokého okruhu badatelů z celé Evropy i sociologů amerických, reprezentovaných zde profesorem I. Wallersteinem. Ten svým historickým a geopolitickým rozбором epochy 1917-1991, počínající ruskou revolucí a končící zhroucením ruského impéria, otevřel otázku po smyslu následujícího období jako období demokracie, jež však bude naplněno spory o řešení celé řady nových společenských problémů.

Převládajícímu 'celoevropskému' charakteru konference odpovídala centrální, byť nikoli výslovně pojmenovaná otázka pojetí postkomunistického vývoje v Evropě jako přechodu (transition) či transformace. Švýcarský sociolog Coenen-Huther při plném vědomí určitých slabin 'přechodové teorie' pokračoval v jejím rozvíjení sofistikovanou sociologickou analýzou s aplikací konceptů statusové inkongruence, relativní deprivace, cirkulace elit apod. Obdobně B. Grancelli z Itálie uplatnil na stejný proces Colemanovu teorii racionální volby. Náznorným příkladem aplikace předem daného scénáře 'přechodu' podle Brzezinského na sociální změny v Estonsku bylo vystoupení M. Lauristinové, věnované působení masmédií.

Ti, kdo se zabývali analýzou reálného historického procesu postkomunistické transformace, tak v řadě případů činili především ve vztahovém rámci teorie modernizace. Do tohoto okruhu patřil rozbor G. Therborna ze Švédska, který modernizaci pojímá jako proces inovace a velkou pozornost věnoval sociálním problémům, které transformace vyvolává. Český případ ze zorného úhlu široce pojaté modernizace analyzoval P. Machonin. Procesem modernizace slovinské společnosti z hlediska úlohy vnitřních a vnějších sociálních faktorů a sil se zabývala M. Novak.

Další pohledy na transformaci zdůrazňovaly vždy její určité významné aspekty. M. Marodová z Polska ve svých úvahách o společnosti po institucionálně politickém přechodu obrátila pozornost k aplikaci sociologicko-sociálně psychologického pojmu 'habitus'. Ač sama polemizovala se zajímavým příspěvkem V. Jadova věnovaným kulturně psychologickému rozboru ruského 'národního charakteru', objektivně se obě tato pojetí spíše vzájemně doplňovala.

G. Skapska z hostitelské Jagelonské univerzity velmi otevřeně a kriticky pojednala zatím nedostatečně rozvinuté procesy vynořování občanské společnosti. Doplnkem tohoto proudu úvah bylo v dobrém slova smyslu feministicky laděné vystoupení M. Jogan z Lublaně. A. Sulek z Varšavy se zabýval úlohou výzkumu veřejného mínění v transformačním procesu. E. Zdravomyslova předložila rozsáhlou studii o vývoji politické sociologie v ruské transformaci.

Významné místo v programu konference měly dvě studie věnované regionální, popř. lokální problematice. Originálním obecným rozбором rozporuplného procesu decentralizace v postkomunistické Evropě přispěl M. Illner z Prahy. H. Kubiak, rovněž jeden z hostitelů, předložil – nikoli náhodou právě v Krakově vytvořenou – rozsáhlou kulturologicky a historicky podloženou studii o úloze a proměnách vzájemných vztahů národních států a regionů v procesu evropské integrace. Organizátorem konference byl prof. P. Sztompka.

Ačkoli se dvě z první vlny regionálních konferencí Mezinárodní sociologické asociace od sebe vzájemně dosti lišily, obě prokázaly užitečnost záměrné aktivizace regionálních a národních sociologií jako předpokladu dalšího vzestupu sociologie světové. Obě spojoval důraz na přimknutí sociologie k analýze a zobecňování historických procesů sociální transformace a modernizace.

Pavel Machonin